

Neuvostokameroiden hienomekaniikka- romantiikkaa

Suomessa vallitsi ja vallitsee edelleen yleisesti mielikuva, että Neuvostoliitossa valmistetut tuotteet olivat heikkolaatuisia. Suuri osa olikin, ja sen huomasivat myös neuvostokansalaiset itse alkaessaan haalia ulkomaisia tavaroita. Nikita Hruštšov rehenteli Richard Nixonille 1950-luvun lopulla, että Neuvostoliitto saavuttaisi ja ohittaisi lännen tuotannossa ja tekniikassa. Ainakin yhden laitteen kohdalla näin saattoi käydäkin. Neuvostovalmisteiset kamerat olivat laadukkaita.

SKK Peterburgski -urheilukeskus Pietarissa. Kamera: Tšaika II.

Näkymä länteen Jelagininsaaren päästä kun Pietarin ohitustietä ZSD:tä rakennettiin. Kamera: Smena 8M.

Vielä 1920-luvulla Vladimir Majakovski joutui kuljettamaan ulkomaanmatkaltaan valokuvaaja Aleksandr Rodtšenkolle uudenaikaisen saksalaisen Leica-kameran. Seuraavalla vuosikymmenellä ja varsinkin 1950-luvulta eteenpäin neuvostokamerat alkoivat jo kuitenkin olla niin tasokkaita, että niitä päinvastoin vietiin joskus ulkomaille. Neuvostoliitosta loikkausta suunnittelevien parissakin tiedettiin yleisesti, että Zorki-kameroita arvostettiin Keski- ja Länsi-Euroopassa ja niitä kannatti ottaa mukaan voidakseen myydä ne lännessä.

Tekninen laatu oli korkea etenkin keskiportaana kameroissa. Huokeat turistikamerat olivat 1960-luvulta eteenpäin usein bakeliitti- tai muovirunkoisia ja alttiita kuvavääristymille ja hajoamiselle. Ammattilaiskameroissa taas Neuvostoliitto ei voinut kilpailla Yhdysvaltain kanssa. Sen sijaan paljon kuvaavien amatöörien kamerat olivat huipputasoa. Tehtaat myös ylpeilivät tuotteillaan. Voisi sanoa, että 1920-luvun koneromantiikan tilalle tuli 1960-luvulla hienomekaniikkaromantiikka.

Olen itse valokuvannut jo seitsemisen vuotta neuvostovalmisteisilla kameroilla. Ne eivät ole korvanneet digikameraa, jota käytän edelleen enemmän. Alati lisääntyvän digitaalisen kuvaamisen aikakaudella filmikamerat yhtä kaikki tarjoavat toisenlaisen lähestymistavan valokuvaamiseen ja antavat kirjaimellisesti uutta näkökulmaa. Kiinnostuin neuvostokameroista etenkin niiden halvan hinnan vuoksi. Alun perin ne edustivatkin minulle kitschin estetiikkaa, jossa satunnaisilla vääristymillä, esimerkiksi valon vuotamisella filmille, oli oma viehätöksensä. Vähitellen kuitenkin huomasin, että amatöörikameroiden joukossa on myös erittäin toimivia laitteita.

Valokuvauksessa optiikalla on ratkaisevin merkitys. Neuvostoliitossa se oli huippulaatuista. Tämä johtui pääosin sotilas- ja vakoilutekniikan jatkuvasta kehittämisestä, joka sitten heijastui siviilipuolella myös kameroihin. Laajan sarjatuotannon sekä säilyttämiseen ja korjaamiseen

perustuvan perinteisen esinekulttuurin vuoksi neuvostoaikaisia kameroita on vielä nykyäänkin hyvin saatavilla Venäjän kaupunkien vanhan tavaran kaupoissa ja kirpputoreilla. Pietarin Udelnajan torilla kameroita on monilla myyntipöydillä. Jotkut kojut ovat jopa erikoistuneet niihin. Keskustan Gostiny Dvorissa on kokonainen erillinen liike, Photolubitel, joka myy neuvostokameroita. Toisin kuin Udelnajalla, ne on puhdistettu ja kunnostettu.

Halvimpia ovat Smena-sarjan pokkarityyppiset turistikamerat 1980-luvulta. Kunnostamattomana sellaisen saa alle 200 ruplalla eli parilla eurolla. Itselläni on ollut kolme tai neljä Smenan hieman erilaista vuosimallia. Mitä kauemmas historiassa mennään, sen hintavammiksi kamerat käyvät. Vanhemmat mallit ovat harvinaisempia koska niitä tuotettiin vähemmän. Lisäksi ne ovat usein laadukkaampia, sillä ne tehtiin lähes täysin metallista tai puusta. 1920-luvun puurunkoisten haitarikameroiden hinnat liikkuvat jo sadoissa euroissa.

Massatuotettujen halpalaitteiden ja harvinaisten erikoiskameroiden välimuoto neuvostokameroiden harrastajille ovat 1950- ja 1960-luvun tuotteet, joissa laatu, kompaktius ja verrattain hyvä saatavuus yhdistyvät. Niiden hinnat liikkuvat 20–40 euron välillä. Esimerkiksi Zenit- ja Zorki-sarjojen kamerat ovat mekaniikaltaan edelleen toimivia. Niitä valmisti KMZ-tehdas (*Krasnogorski Mehanitšeski Zavod*) Moskovan läntisessä esikaupungissa Krasnogorskissa. Tehdas perustettiin pikavauhtia Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon vuonna 1941 ja vallattua monet lännempänä sijaitsevat optiikkaa valmistavat laitokset. Sodan jälkeen KMZ erikoistui laadukkaisiin amatöörikameroihin.

Zorki oli tehtaan lippulaiva. Se oli aluksi räikeä jäljitelmä Leica-II-kamerasta aina etäisyysmittaria myöten, mutta myöhemmin tehdas kehitti Zorkista itsenäisen version. Zorki-6, jota tuotettiin 1960-luvun taitteen molemmin puolin, on omista neuvostokameroistani yleisimmin käytössä. Kuljetan sitä mukani miltei kaikkialla.

Murmanskin satama-alue likaisen ikkunan takana. Kamera: Lubitel 166.

Kamerat myös nivoutuivat monella tapaa aikansa neuvostokulttuuriin. Esimerkiksi vuodesta 1965 lähtien tuotettu kompaktien turistikameroiden sarja sai nimekseen Tšaika, suomeksi Lokki. Tšaika oli Neuvostoliiton avaruushuuman aikana ensimmäisenä naisena avaruudessa käyneen kosmonautti Valentina Tereškovan lempinimi.

Lubitelin kaksilinsisillä ja päältä tähdättävillä laatikkokameroilla on tänä päivänä lähinnä kuriositeetti-arvoa, vaikka parhaat niistäkin saavat aikaan tarkkaa jälkeä. Lubitelit tuotettiin kopiaiksi saksalaisesta Voigtländer Brillant -kameroista. Siinä missä Brillanteja ei enää valmistettu 1900-luvun jälkipuoliskolla, Lubitelia tehtiin aina vuoteen 1988 saakka, mallia ja rakennetta hieman päivittäen. Suurimpaan osaan 1900-luvun jälkipuolen neuvostokameroista sopii tavallinen 35 mm. filmi, mutta Lubitelissa käytetään kinotyypistä 120-filmiä.

Smenaa ja Lubitelia valmisti LOMO-tehdas (*Leningradskoje Optiko-Mehanišeskoje Objedinenie*), joka perustettiin eri nimellä jo Venäjän keisarikunnan aikana vuonna 1914. LOMO tuotti monenlaisia kameroita ja muuta optiikkaa halki neuvostoajan ja on yhä toiminnassa. Nykyään sen nimi tunnetaan valokuvauspiireissä 1980-luvulla valmistettuun Lomo LC-A-kameraan pohjaavasta ”lomografisesta” tyylistä, jonka tavaramerkkejä ovat vahva kontrasti ja samennetut kuvareunat. Kiinalaisen lelukamera Holgan lailla LOMOn pohjalle on syntynyt oma esteettinen suuntaus ja siitä on tullut kulttikamera. LOMO-tyyli on niin leimallinen, että käsite on periytynyt digikuvien kuvankäsittelyohjelmien työkaluvalikoimaan. LOMOn maine on lisännyt kiinnostusta neuvostokameroihin. Samalla se on peittänyt alleen sen tosiasian, että muiden valmistajienkin kamerat olivat usein laadukkaita ja myös kuvajäljeltään erittäin mielenkiintoisia.

Miksi sitten nimenomaan neuvostoaikaiset kamerat? Omalla kohdallani asiaan vaikuttaa kiinnostus Venäjän ja Neuvostoliiton historiaan. En hae kameroilla nostalgiaa, vaan koen

Neuvostoaikainen telakka Latvian Ventspilsin kaupungissa. Kamera: Zorki-6.

niiden kautta näkeväni paremmin menneisyyden osana nykypäivää. Neuvostokamerat mahdollistavat eräänlaisen visuaalisen arkeologian, jossa laite on metodi ja neuvostoajan historia tutkimuskohde.

Neuvostoliitossa oli 1900-luvun jälkipuoliskolla omanlaisensa valokuvallinen estetiikka, joka näkyi muun muassa mainoksissa ja postikorteissa. Se heijastui myös amatöörivalokuvaukseen. Tämä estetiikka on jatkunut reliikkeinä nykypäivään saakka. Sitä on mahdollista tutkia neuvostokameroilla valokuvaamisen kautta. Joistain ottamistani valokuvista on vaikea sanoa, ovatko ne viidenkymmenen vuoden takaa vai aivan uusia. Toisista huomaa heti, että ne esittävät tätä päivää, mutta tyyli saa katsomaan niitä kuin ne olisivat vanhoja.

Vanhoilla kameroilla kuvaaminen herättää myös kysymyksen siitä, miten kamera esineenä suuntaa ja luo katsetta. Neuvostoliittolaisella 1950-luvun kameralla kuvaa intuitiivisesti erilaisia kohteita ja eri tavoin kuin digikameralla. Kuvaajasta tulee ikään kuin osa kameraa, neuvosto(aika)matkailija tämän päivän todellisuudessa.

Ostin ensimmäisen neuvostoaikaisen filmikamerani 2015 asuessani osan vuodesta Pietarissa. Sitä seurasivat nopeasti uudet hankinnat, ja parhaimmillaan hyllyssäni oli yli kymmenen kameraa. Muutamassa vuodessa harrastus muuttui vakavammaksi, ja ensimmäistä kertaa julkaisin kuvia osana esseeteostani *Kymmenen kuvaa Pietarista* (Savukeidas 2017). Kuvaaminen jatkui kirjan ilmestyttyä, ja siinä vaiheessa hankkeen nimeksi tuli Fake Intourist Project. Asuessani Yhdysvalloissa vuonna 2017 kuvasin neuvostokameroilla amerikkalaisia paikkoja, ja näitä kuvia tuli mukaan esseekirjaani *Kapitalismin museo* (Kulttuurivihkot 2019). Venäjän ja Baltian lomakohteissa ottamiani filmikuvia oli lisäksi esillä viime vuonna valo-

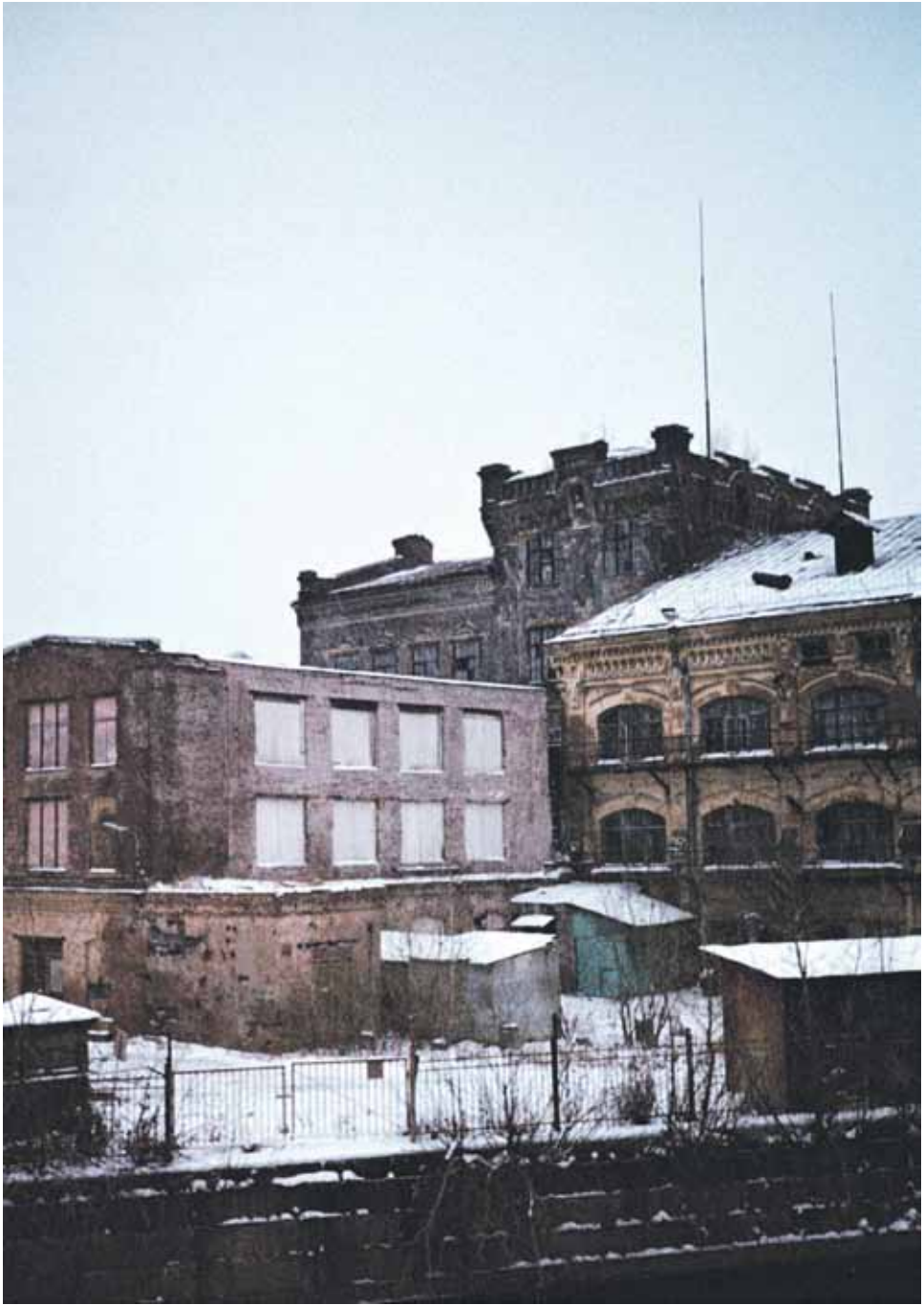
Jurmalan rantaa Latviassa vuoden 2020 kesällä. Kamera: Zorki-6.

kuvanäyttelyssä *Neukkukurismi* (Työväenmuseo Werstas 2020). Nyt Fake Intourist Project on kasvanut itsenäiseksi valokuvasarjaksi, jonka pohjalta työstä parhaillaan valokuvakirjaa.

Teksti ja kuvat:
Ville-Juhani Sutinen

Sisätoriksi muutettu entinen Sputnik-elokuvateatteri Pietarin esikaupunkialueella. Kamera: Zorki-6.

Näkymä Pietarin Morskie Vorota -saaren pohjoispäästä. Kamera: Tšaika II.

Puu esikaupunkitalon edessä Moskovassa. Kamera: Smena 8M

Koira varastoalueella Pietarin ohitustie ZSD:n alla. Kamera: Zorki-6.

Katunäkymä Permistä. Kamera: Smena 8M.

Nuorallatanssija Pietarin sirkuksessa. Kamera: Zorki-6.